

Article Info	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Mimarideki Geçmişin Geleceğın Yaratılmasındaki Rolü: Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi Örneği	
Corresponding Author	F. Demet AYKAL Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakùltesi, Mimarlık Bölümü, demetaykal@gmail.com , 0 532 452 32 80	
Submission Date Admission Date	22/11/2018 / 10/03/2019	
How to Cite	SURNAME, N., (2018). Mimarideki Geçmişin Geleceğın Yaratılmasındaki Rolü: Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi Örneği, Kent Akademisi, Volume, 12 (37), Issue 1, Pages, 118-134	ORCID NO:

Mimarideki Geçmişin Geleceğın Yaratılmasındaki Rolü: Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi Örneği

F. Demet AYKAL¹
Mine BARAN²
Meltem ERBAŞ³

The Role of Background in Creation of the Future in Architecture: The Case of Kadioğlu Neighbourhood, Şanlıurfa

ABSTRACT:

Turkey is a country where thousands of years of history based on the rich civilization. For this reason, it is one of the countries with high universal responsibilities in the protection of the common cultural heritage of humanity. The importance of preserving the historical values cannot be limited in order to introduce our past values to future generations. In addition, past accumulation needs to be considered as the most important resource in creating the future. However, modern formations in architecture and urbanism without taking into account these historical values accelerate alienation in society. To protect the cultural heritage of different cultures in the same respect and dignity; It emphasizes the feelings of peace and brotherhood in a globalizing world. It will also create a rich and multicolored culture mosaic with the interaction of different cultures. This will also contribute to cultural sustainability. The aim of this study is; Sanliurfa Kadioglu District traditional houses and street texture that can survive from past to present; basic design criteria and user values, determining the design of the new residential areas. In this study, the concepts such as the sustainability of historical texture, alienation and ownership of the city were investigated. Then, the historical texture of traditional houses and also street textures in Sanliurfa were examined with written and visual sources. In addition, the present state of the texture was determined by visual analysis and photography. Finally, the designs which were taken the respect factor into consideration, some main design criteria's were determined from these examples. Examples such as privacy, direction, climate data, socio-psychological structure and culture are important parameters in design. These criteria should be applied in new settlements in order to protect urban identity. In this study, suggestions were presented.

KEYWORDS: Kadioğlu neighbourhood, Background, Şanlıurfa

¹ Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakùltesi, Mimarlık Bölümü, demetaykal@gmail.com

² Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakùltesi, Mimarlık Bölümü, mbaran40@gmail.com

³ Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakùltesi, Mimarlık Bölümü, meltemerbass@gmail.com

² Dicle University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, demetaykal@gmail.com

² Dicle University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, mbaran40@gmail.com

³ Dicle University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, meltemerbass@gmail.com

ÖZ:

Türkiye, binlerce yıllık bir geçmişe dayanan zengin uygarlıkların yaşadığı bir ülkedir. Bu nedenle insanlığın ortak kültürel mirasının korunması konusunda, evrensel sorumlulukları yüksek olan ülkelerin başında gelmektedir. Tarihi dokunun korunmasındaki önemi sadece geçmiş değerlerimizi gelecek kuşaklara tanıtılabilmek amacıyla sınırlandırılmaz. Bunun yanı sıra geçmiş birikimin geleceğin yaratılmasında en önemli kaynak olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak mimarlıkta ve şehircilikte bu tarihsel değerleri dikkate almadan gerçekleştirilen modern oluşumlar toplumda yabancılaşmayı hızlandırmaktadır. Farklı kültürlerin kültürel mirasını aynı dikkat ve saygınlık içinde korumak; küreselleşen dünyada barış ve kardeşlik duygularının kökleşmesini sağlamaktadır. Ayrıca farklı kültürlerin birbirlerine olan etkileşimi ile zengin ve çok renkli bir kültür mozağının gelişmesinde güç oluşturacaktır. Bu aynı zamanda kültürel sürdürülebilirliğe de katkı sağlayabilecektir. Bu çalışmanın amacı; geçmişten günümüze kadar varlıklarını sürdürebilen Şanlıurfa Kadioğlu Mahallesi geleneksel evleri ve sokak dokusunun; temel tasarım kriterleri ve kullanıcı değerlerinin belirlenerek, yeni yerleşim bölgelerinin tasarımında örnek olmasının sağlanmasıdır. Böylece toplumda mimarlık ve şehircilik ölçeğinde yabancılaşmanın engellenmesi için bir adım atılmış olacaktır. Çalışmada öncelikle tarihi dokunun sürdürülebilirliği, yabancılaşma ve kenti sahiplenme gibi kavramlar araştırılmıştır. Daha sonra Şanlıurfa genelinde tarihi doku kapsamında geleneksel evler ve sokak dokularının geçmişteki durumu yazılı ve görsel kaynaklarla incelenmiştir. Ayrıca günümüzdeki hali görsel analiz ve fotoğraflamalar yöntemiyle tespit edilmiştir. Son olarak tasarım aşamasında kullanıcı üzerinde etkili olan ve karşılıklı saygıyı dikkate alarak yapılan tasarımlardan temel kriterler belirlenmiştir. Mahremiyet, yön, iklim verileri, sosyo-psikolojik yapı, kültür vb. kavramların tasarımda önemli parametreler olduğu örneklerde görülmektedir. Bu kriterler kent kimliğinin korunması adına yeni yerleşim bölgelerinde uygulanmalıdır. Çalışmada buna yönelik öneriler sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER: Kadioğlu Mahallesi, Geçmiş birikimler, Şanlıurfa

GİRİŞ:

Geçmişin izlerini bugüne taşıyan doğal ve kültürel değerlerin oluşturduğu alanlar tarihi çevreler olarak tanımlanmaktadır. Bu değerler; toplumların geçmişlerine ait mimari, toplumsal, ekonomik, teknolojik, kültürel vb. verileri, yapıldıkları dönemlerin duygu ve düşünce, eğilim, sosyal yaşam, deneyim ve birikimlerini bugüne aktararak o topluma ait ekonomik koşulları, sanatsal duyarlılıkları, yaşam tarzlarına ait her türlü bilgiyi bize sunmaktadır (Ahunbay, 2004).

Bir toplumun kültür birikimiyle şekillenen ve geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran geleneksel, görsel değerler taşıyan kentlerin kendilerine özgü karakterlerini yaratan tüm öğelerin bir arada değerlendirildiği mekânlar da tarihi doku olarak ifade edilmektedir. Bu mekânlar, tarihi verileri ve mimari mirası ile günümüze kadar gelebilmiş kültür varlıklarını oluşturmaktadır (Özdemir, 2007).

1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Geçmişten gelen korunacak değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması, kültür sürekliliğinin sağlanabilmesi için öncelikle toplumda koruma bilincinin oluşturulması ve yöntemlerinin doğru olarak kullanılması gerekmektedir. Tarihi çevre içerisinde çeşitli nedenlerle yıkılıp yok olan yapıların yerine; tarihi dokunun fiziki ve sosyo-ekonomik yapısına uyumlu, çağdaş malzemeyle belirlenen tasarım ölçütleri çerçevesinde yenilerini yapmak, tarihi çevreyi korumanın bir yöntemidir. Tarihi çevrede yeni yapı tasarlanırken, dokuya uyumlu, saygılı yapılar yapmanın belirli ölçütleri ve yöntemleri ile ele alınması gerekliliktir (Bayraktar, 2015).

Bu bağlamda çalışmanın amacı; tarihi çevrede değişimin, yeni doku ve yapı bağlamında uluslararası düzeydeki örnekler üzerinden değerlendirmeler yaparak; yeni yapılaşma tasarım ölçütlerinin dokusal ve parametrelerinin belirlenmesidir.

Örnek alan olarak seçilen Şanlıurfa Kadioğlu Mahallesi üzerinde yapılan uygulamadan yola çıkılarak sorunların tanımlanması ve kentsel tasarım ve yapısal ölçekte öneriler geliştirmek amacıyla tasarımcıya karar vermede yardımcı olması düşünülmektedir.

2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada öncelikle “Tarihi Doku”, “Tarihi Dokunun Sürdürülebilirliği” ve “Tarihi Çevrede Yeni Yapı” konuları, kavramsal olarak araştırılarak, tarihi kent dokusunda yeni tasarım ölçütleri ve yöntemleri belirlenmiştir. Daha sonra yararlanılan kaynaklardan elde edilen bilgiler sentezlenerek, kullanılması gereken parametreler tablo haline getirilmiştir. Yurt dışı ve ülkemizdeki konu ile ilgili yaklaşımlar ve örnekler incelenerek değerlendirilmiştir.

Son olarak Şanlıurfa ili Kadioğlu (Su meydanı) Mahallesi’nde dokusal ve yapısal ölçekte Karanfil, Şekerci, 1372., 1386. ve 1399. sokaklarda fotoğraflamalar yaparak analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu analizler doğrultusunda sorunlara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

2.1. Tarihi Doku ve Öğeleri

Tarihi dokuları, yol- sokak dokuları, yapı dokuları ya da yapıların parsel içindeki konumları ve siluet öğeleriyle incelemek ve bu öğeler kapsamında tanımlamak gerekmektedir. Ancak sosyo- kültürel farklılığın ve iklimsel değişikliğin belirlediği yapılaşma sonucu biçimler birbirinden farklı karakterler göstermektedir (Özyaba, 1999; Koçak, 2004).

Tarihi dokular çoğu kez görünüm çeşitliği sunmasına karşın, kendi içinde homojen bir yapıya sahiptir. Oran ve boyutları bütüne uygun olmakla birlikte, ayrıntılarda zengin çeşitlilik gösteren bir mimarlık gözlemlenmektedir.

Yerleşme dokusu doğal veriler yanında, yaşamsal gereksinimler, yapı geleneği ve ekonomik olanaklar çerçevesinde biçimlenmektedir. (Ahunbay, 2004). Yerleşmenin karakteri, yapıların ayrıntı nizamında ya da birbirine bitişik ve dar parseller üzerinde yerleşmiş olmasıyla yakından ilişkilendirilmektedir. Surlarla çevrili küçük kentlerde, yerleşme dar bir alanda, küçük parseller üzerinde, bitişik düzende; sur dışı yerleşmelerde ise, geniş bahçeler ve ayrıntı düzende kurulmaktadır (Özdemir, 2007).

Kent dokusu içinde sokakların biçimi, düz veya kıvrımlı oluşları, çıkmazlar, sokak ve meydanların mekânsal ilişkileri, ada boyut ve biçimleri, sokak köşelerinin biçimlenmesi, yapıların cephe oranları ve sokakla ilişkileri, yerleşimin karakteristik özelliklerini oluşturmaktadır (Ahunbay, 2004).

Yörenin yapı geleneği, malzeme olanakları ve iklim koşullarıyla ilişkilendirilmektedir. Çatı biçimleri, kütle boyut ve biçimlenmesi, dış yüzeylerde kullanılan malzeme ve renkler yaygın yapı geleneğiyle bağlıdır ve bütün bu özellikler bir araya geldiğinde kent için karakteristik olan homojen görünüm ortaya çıkmaktadır (Ahunbay, 2004).

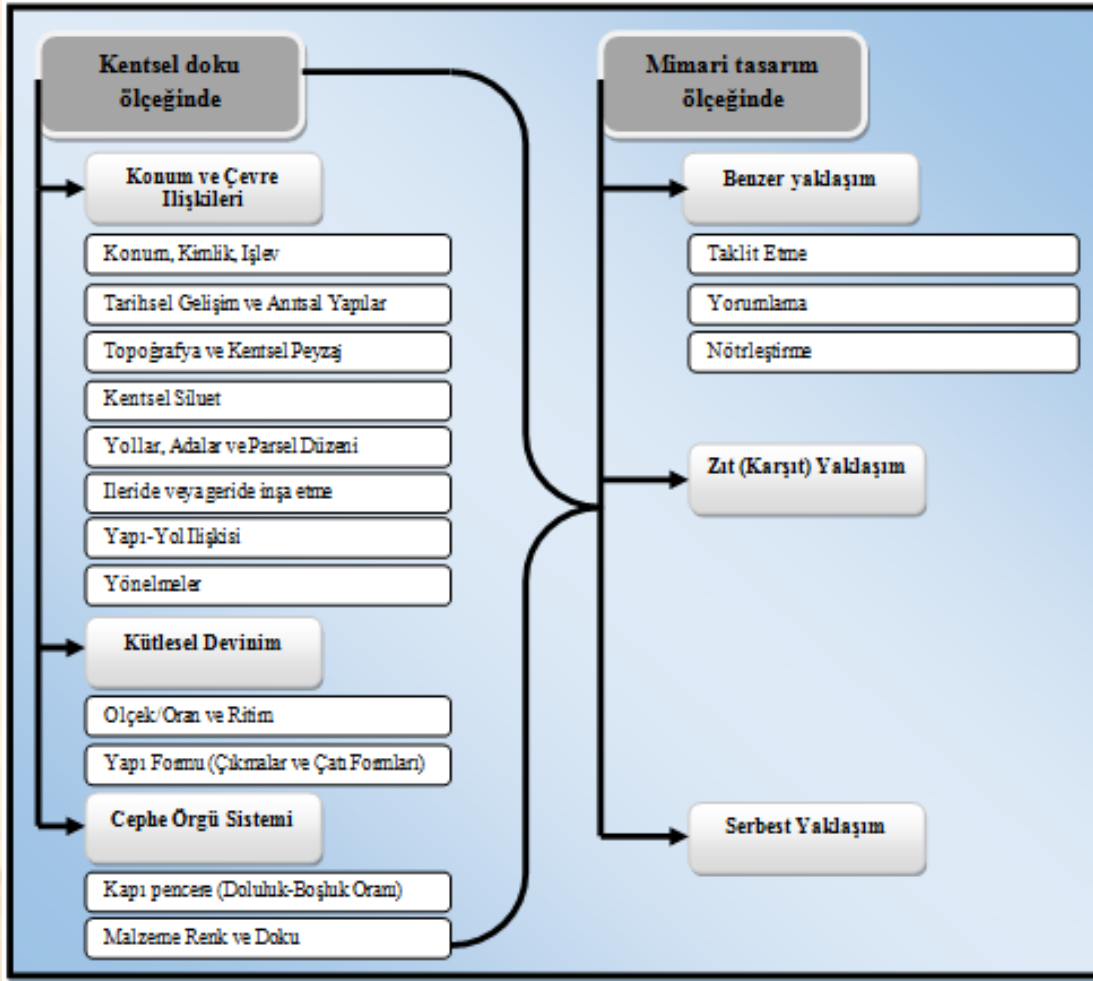
Tarihi kentlerimizde yerleşme dokusu genel olarak topografya ile bir bütünleşme ve uyum içinde olmaktadır. Birçok tarihi kentin, erişilmesi zor, en yüksek noktasına bir akropolü ya da kale yapılmıştır. Kimi kentlerde ise toplumun en çok değer verdiği anıtlar en görünür noktada yer almaktadır. Genel görünüme egemen bir veya birkaç anıtın çevresinde yöreye özgü çatı biçimleri, bacalar, kubbeler, kuleler ve minareler gibi tekrar eden öğelerin bir araya gelmesi ile kent için tanımlayıcı bir özellik taşıyan kent silueti oluşmaktadır. Bu nedenle gelecekte de bu yerleşmenin temel öğelerinden vazgeçilemeyeceği gibi onların bir araya gelmesi ile oluşan kentle özdeşleşen genel görünümün bozulması da istenmemektedir (Kuban, 2000).

2.2. Tarihi Dokunun Sürdürülebilirliği

Tarihi çevrede sürdürülebilirlik için; yapılacak yeni tasarımlarda, bölgenin taşıdığı kimlik, anlam, ruh ve imgenin kavranabilmesi ve bu doğrultuda yeni yapılanmanın nasıl olacağına karar verilebilmesi için; kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle çevresel verilerin araştırılması gerekmektedir (Velioğlu, 1992).

Tarihi dokunun sürdürülebilirliğinde, yeni yapı tasarımı çalışmaları iki aşamalı olarak ele alınmalıdır (Şekil 1).

- Kentsel doku ölçeğinde
- Mimari tasarım ölçeğinde

Şekil 1. Tarihi Dokuda Yeni Yapı Tasarım Yöntemleri (Parsons, 2010; Aydınli, 1992).

2.2.1. Kentsel Doku Ölçeğinde

Tarihi çevrede yeni yapı tasarımında kentsel doku çıkarımları konum-çevre ilişkileri, kütleli devinim ve cephe örgü sistemleri başlıkları altında ele alınır.

Konum-Çevre İlişkileri

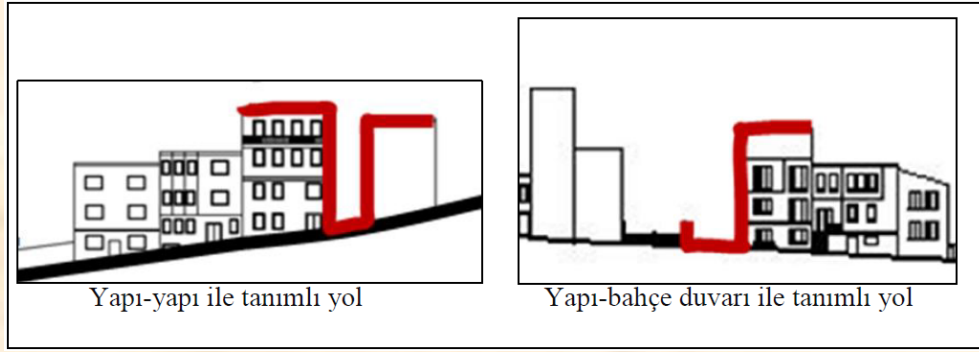
- Yeni tasarım yapılacak alanın tanınması amacıyla, çalışma alanının konumu, kimliği, ayrıntılı olarak belirtilmeli, fiziksel ve sosyo ekonomik yapısı ile birlikte bir bütün olarak ele alınıp mevcut durum analizleri yapılmalıdır. Alanın yüklendiği işlevsel durum analiz edilmeli, o yeri farklılaştıran kimliğini ortaya çıkaran ayrıcalıklı özellikleriyle yerin ruhu betimlenmelidir.
- Tarihi katmanlardan oluşan çalışma alanının dönemsel katmanları haritalar ve basılı arşiv kaynaklarından analiz edilerek incelenmeli ve bu katmanların barındırdığı tarihsellikler araştırılarak, ne derece bozulup bozulmadığı irdelenmelidir (Parsons, 2010).
- Tarihi binalar veya tarihi yapı toplulukları ile anıtsal yapılar buldukları alanın kimliğine güçlü bir katkıda bulunurlar. Yeni tasarıma eski yapılardan tarihsel alıntılar alabilmenin yolunu açmak için; yeni tasarım yapılırken yakın çevrede bulunan tarihi yapıların ve anıt eserlerinin haritalar üzerinde yerleri belirlenmeli tarihi değerleri araştırılarak yeni tasarlanacak olan yapı veya yapı gruplarıyla yakınlık/uzaklık, kütleli, algı gibi özelliklerle ilişkisi irdelenmelidir.

- Alanın topoğrafyasının arazi kotlarının etrafındaki yapılarla, tarihi eser veya anıtlarla birlikte kıyaslanarak irdelenmesi gerekir. Topografya, kent kimliğinin belirlenmesinin yanı sıra, algılanmasına da katkıda bulunmaktadır (Açıksöz ve Çetinkale, 2007).
- Kentsel peyzaj; tarihî çevre için önem kazanmakla birlikte, o yerin kimliğini anlamamızı sağlayan kavramlardan biridir. Bu kavram, kentsel çevre ile kimlik bütünlüğünü ve imge sürekliliğini içermektedir. Yeni kentsel gelişimlerin yerel değerlere saygılı olarak gelişmesi, imge sürekliliği açısından önem kazanmaktadır(Kahraman, 1991).
- Kent silüetleri, kentsel estetiğin değerlendirilmesi için, kentsel bütüne ilişkin referanslar sunarlar. Kentsel silüetin çeşitliliğinin az olduğu durumlarda, birbirine benzer yapılar yan yana gelerek monoton bir görünüm oluştururlar. Aynı zamanda bir birbirleriyle uyumlu ilişkileri bulunmayan yapı ve dokuların bir araya gelmesi de gözlemciyi rahatsız eden bir karmaşa yaratır(Bostancı, 2008).
- Ayrık nizam yapı adalarında parsel içerisinde inşa edilecek yeni yapıyı bir miktar geri çekmek, bitişik nizam yapılanmada ise bitişik yapı düzeninden farklı olarak yapı aralarında boşluk bırakmak veya aynı bitişik düzeni uygulayarak yeni yapıyı bir miktar geri çekmek, eski ve yeni yapının algısını kolaylaştırmak açısından olumlu bir yöntemdir. Ayrıca tarihi değeri olan yapıların ön plana çıkarılması bağlamında sıklıkla kullanılmaktadır (Parsons, 2010). Şekil 2'de görüldüğü gibi yeni olan işaretli yapı diğer eski yapılardan bir miktar ileride inşa edilmiş olması dolayısıyla tercih edilmeyen bir yöntemdir. Ancak her iki tarafındaki yapılarla arasında bırakılan boşluk ise geçerli olan bir yöntemdir.

Şekil 2. Komşularından ileride ve ayrık nizam olarak uygulanan yeni yapı (URL 1)

- Mevcut durumdaki yapı yol ilişkisi, tarihi alanlarda yeni tasarlanacak yapı veya yapı gruplarına cephe tasarımı ve bina konumu açısından yol gösterici olacaktır. Çünkü yol genişlikleri yapıların algılanmasında da farklılıklar yaratır. Bu nedenle bu ilişkilerin analizi yapılarak binaların algısını etkileyecek çözümler sunulmalıdır (Şekil 3).

Şekil 3. Yol algısını oluşturan elemanlar

- Yöneliş kavramı en genel anlamda yapının parsel içinde nasıl konumlandırılması ile ilgilidir. Geleneksel dokuda da yöneliş; iklim elemanları (güneş, rüzgâr), topoğrafya, manzara, yapı – yol ilişkisi, yapı – bahçe ilişkisi bağlamında sokağı ve iç mekânı tanımlamak amacıyla biçimlenmektedir. Her coğrafya ve her kültür, yaşam biçimi kendi dinamiği içinde yapının parsel içindeki konumu konusunda belirleyici olmaktadır. Şekil 4’de Mardin evleri geleneksel dokudaki yönelişi göstermektedir.

Şekil 4. Geleneksel dokuda yöneliş, Mardin dokusu

Tarihi dokuda yeni tasarlanacak bir yapıda da binanın girişi; her ne kadar topografik koşullar, iklim ve manzara etkisi olsa da geleneksel doku içerisinde dokunun karakterine göre konumlandırılmalıdır. Her bina girişi arasında belirli bir mesafe konularak, komşuluk biriminin devamı sağlanırken sokağın tasarımına bir ritim de getirilmiş olunur. Bu şekilde tasarlanan yerlerde yapılan yeni binalarda bu ritim ve mantık sürdürülmelidir. Yeni binanın yönelişi bulunduğu doku içerisinde komşularına saygılı olmalıdır (Bayraktar, 2015).

Kütlesel Devinin

- Bir binanın ölçeği tarihi bir alanda üretilecek ise önemli bir unsurdur. Ölçek uzunluk, yükseklik ve kütle ile ilişkili olup, çoğunlukla görecelidir. Bu yüzden tarihi alandaki yeni bir yapı eski yapıları yükseklik, genişlik olarak geçmemelidir ve tarihi binaların yükseklikleri ve genişlikleri yakın olmalıdır (Parsons, 2010).
- Yeni tasarlanacak yapı ile eski yapının kütlelerinin uyumu, iki binanın ve çevre binaların ölçek ve oranlarının uyumu ile sağlanabilir. İki binanın ölçeği aynı ya da tamamen farklı olabilir. Mühim olan oransal ya da boyutsal bir ilişki kurulmasıdır.

- Tarihi dokularda yapıların benzer çıkma ve çatı formları görsel bir süreklilik sağlarlar. Bu sürekliliği sağlamak için yeni yapının da geleneksel binalardaki çatı ve çıkma formu gibi temel yapıları esas alması gerekmektedir. Cephe düzenlemeleri de tarihi binalarla uyumluluk göstermelidir. Eski yapıların çoğunda söveler, kat silmeleri ve çıkmalar vardır. Bu çıkıntılı hatlar yeni yapılara iz olarak taşındığında bir devamlılık ve bütünlük oluşturmaya devam ederler (Aysu, 1976).

Cephe Örgü Sistemi

- Tarihi dokuyu oluşturan yapıların pencere ve kapı oranları, bu boşlukların uyumu, dolu-boş oranları ve cephede açılan kapı ve pencerelerin arasındaki boşlukların uyumu, tarihi alandaki yeni bir binanın yapım aşamasında dikkate alınması gereken unsurlardandır.
- Tarihi dokuda yeni tasarımlarda eski yapılara uygun renk, doku ve malzemenin kullanılması ve detaylandırılması, özellikle manzaraya açık yerlerde, uyumlu veya uyumsuz olması konusunda önemlidir. Malzemede uyumu yakalamak, ya aynı malzemeyi çağdaş bir şekilde kullanmak ya da aynı ton ve renkleri farklı malzeme ile birleştirerek kullanmakla olabilir (URL 2, 2013).

2.2.2. Mimari Tasarım Ölçeğinde

Tarihi çevre içinde yeni yapı tasarımının ikinci aşamasını oluşturan ve tasarıma şekil verecek olan mimari ölçekteki yaklaşımlar (yapısal yaklaşımlar) benzer yaklaşım (taklit etme, yorumlama, nötrleştirme), zıt (karşıt) yaklaşım ve serbest yaklaşım olmak üzere üç ana grupta toplanmaktadır (Velioğlu, 1992).

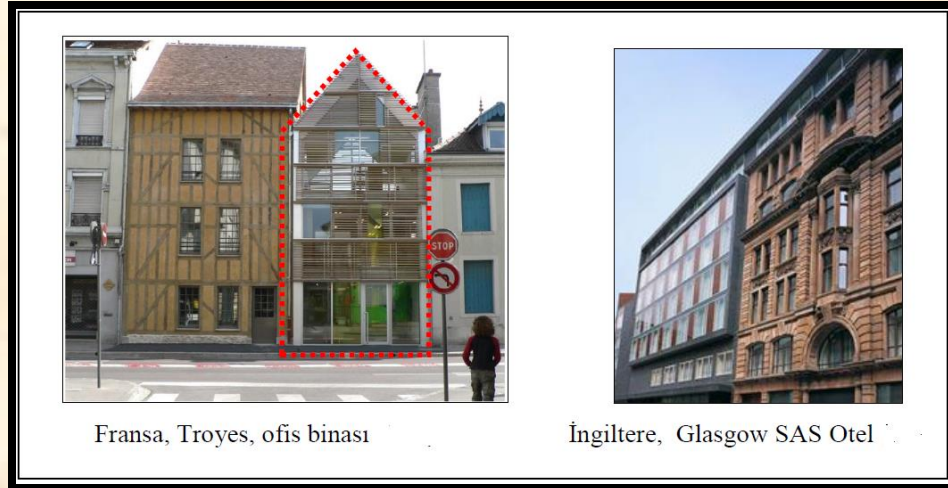
Benzer Yaklaşım

- Tarihi çevrede mevcut yapılarla olan bütünlüğün sağlanabilmesi için kullanılan en temel ilke; biçimlendirme çalışmalarında ölçü, oran, yön, renk, biçim, doku gibi tasarım öğeleri açısından benzerlik sağlayan düzenlemelerle elde edilen uyumdur. Tarihi kent dokusunda eski ile yeni arasında bir uyumun sağlanması amacıyla ya eskisi ile benzerlik gösteren biçimler, elemanlar, oranlar, malzemeler vb. kullanılarak ya da eskisinin aynısını kullanılarak (taklit edilerek) yeni tasarımlar yapılmaktadır (Birlik ve Ertürk, 1999) (Şekil 5)

Şekil 5. Bruksel'de ve Brugge'de benzetme yöntemiyle bir yapılar

- Tasarlanacak yeni yapının içinde bulunacağı tarihi çevrenin niteliklerine dikkat çekilerek, gerekli vurgulamaların bilinçli bir şekilde ele alıp eskinin yeni bir yorumu şeklinde ortaya konulması ve yeni yapının kendi dönemini açıkça ortaya koyarak bulunduğu tarihi çevrenin de bir parçası olduğunu kabul ettirmesi gerekir. Bu tür bir uygulama ile oluşturulan yeni yapı, çevrenin tarihi sürekliliği içindeki özgün yerini alacak ve geleceğe yapıldığı yüzyılın özellikleriyle aktarılacaktır. Dolayısıyla bu yapı ne tarihi dokunun bir kopyası olacak; ne de onu ezen, reddeden ve sadece kendi varlığını ön plana çıkaran bir üslupta olacaktır. Yorumlanan elemanlar stilize edilerek yeni yapıya uyarlanırken, yine doku bütünlüğünün göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Akın ve Batur, 2003) (Şekil 6).

Şekil 6. Tarihsel Biçimlerin Yorumu (URL 2, URL 3, 2013)

- Tarihi yapıya son derece saygılı, modern ve yalın olarak inşa edilmiş ve çevresinde bulunan tarihi yapılara fon oluşturarak tarihi yapıların vurgusunu arttıran bir üslupta üretilmiş yapılardır. Bu yaklaşımda yeni yapının tarihi yapının önüne geçmemesi, yalın bir biçimde üretilmesi hatta yeni yapıya modern bir ifade vererek kendi döneminin üslubunu yansıtmakla birlikte geri planda kalması gerekmektedir (Zeren, 2010) (Şekil 7)

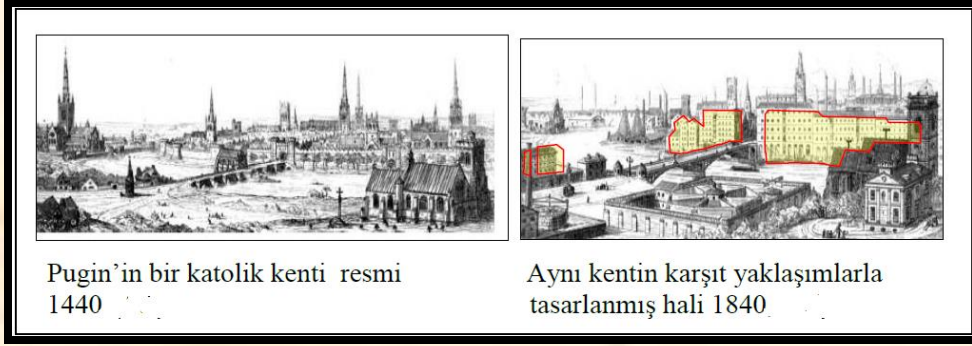

Şekil 7. Antik Porta Ticinese şehir kapısı, nötrleştirme yöntemi (URL 4, 2013)

Tarihi Çevrede Karşıt / Zıt Yaklaşım

Karşıt yaklaşım; ölçü, oran, renk, biçim, doku gibi tasarım öğeleri arasında, bilinçli olarak mevcut dokuda bulunmayan verilerin kullanılması yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Karatosun, 2010).

Eskiye aynı şekilde devam ettirme yerine, karşıtılık/zıtlık, yeni tasarımlarında mimarların seçtiği bir meydan okumadır. Mevcut çevrede bulunmayan malzeme ve teknoloji, renk, doku ve oranlar yeni tasarımların ortak karakteridir. Eskinin yanına zıt bir yeni ancak ustalıklı ve cüretle yapıldığı zaman etkili olabilir (Livtopuz, 1988) (Şekil 8, 9 ve 10).

Şekil 8. Pugin'in bir Katolik kenti resmi (Altnöz, 2010)

Şekil 9. Paris Louvre Müzesi, zıt yaklaşım örneği

Şekil 10. Aberdeen Tiyatrosunun cam ve granit ilavesi

Tarihi Çevrede Serbest Yaklaşım

Tarihi kent dokusu ile bağlantı kurmak amacıyla uyum ve karşıt yaklaşımların bir arada kullanıldığı ya da her iki yaklaşımın da kullanılmadan, ürünlerin rastlantısal olarak ortaya çıktığı ve elde edilen sonucun tasarımda belirsizliğe

neden olduğu bir yaklaşımdır. Hiçbir akımla ya da çevresel değerle ilgisi olmayan bu yaklaşımda tarihi doku da göz önüne alınmamaktadır (Velioglu, 1992) (Şekil 11).

Şekil 11. Beyoğlu Meşrutiyet Caddesi'nde serbest yaklaşımla yapılmış TRT binası

3. Tarihi Dokuda Yeni Yapılaşma ve Tasarım Ölçütlerinin Şanlıurfa, Kadioğlu Mahallesi Örneğinde İrdelenmesi

Çalışma kapsamında, geçmişten günümüze kadar varlıklarını sürdürebilen Şanlıurfa geleneksel evleri ve sokak dokusuyla önemli bir değere sahip olan, Şanlıurfa Eyyubiye İlçesinin mahallelerinden biri olan Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi incelenmiştir (Şekil 12).

Şekil 12. Şanlıurfa Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi Konumu (GoogleEarth, 2018)

Bu mahalle kültürel mirasımızın önemli bir kısmını teşkil eden çeşitli mimari üsluplara ait özgün örneklerini sınırları içerisinde bulunduran ancak nüfus artışına paralel olarak ortaya çıkan mimari miras yıkımıyla tehdit altındadır. Buna yönelik mahalledeki Karanfil, Şekerci, 1372., 1386. ve 1399. Sokaklarda şekil 12'de numaralandırılmış 17 ayrı yerde fotoğraflamalar yapılarak dokusal ve yapısal incelemeler yapılmıştır. Ayrıca bu tarihi dokudaki yeni yapılaşmalar irdelenmiştir.

3.1. Bulgular

Kadıoğlu (Su Meydanı) Mahallesi'ndeki tarihi doku içerisinde yeni yapı tasarlanırken çoğunlukla tasarım ilke ve parametreleri dikkate alınmamaktadır. Kültürel mirasımız hızla tahrip edilerek kentin kimlik değerleri tükenmektedir. Böylece sıradanlaşarak her yere benzer hale gelmesine de neden olmaktadır. İncelemeler sonucunda aşğıdaki bulgular elde edilmiştir(Şekil 14- 15).

Şekil 14. Araştırma alanındaki Karanfil ve 1399. Sokağa ait fotoğraflar

Şekil 14. Araştırma alanındaki Şekerci ve 1372. ve 1386. Sokağa ait fotoğraflar

Yukarıdaki diyagramlara bakıldığında;

- Çalışma alanı olarak belirlenen Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi'nde yapılan analizler sonucunda yeni yapılaşmaların; özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra dokusal ve yapısal tahribata neden olan serbest yaklaşımla yapıldığı tespit edilmiştir.
- Çalışma kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda Şanlıurfa'da tarihsel gelişim süreci içerisinde gerek sosyo-ekonomik gerekse kültürel miras açısından önemli bir yere sahip olan Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi üzerindeki tarihi yapıların yıkılarak yeniden yapım tehdidi altında olduğu gözlemlenmiş, tescilsiz parsellerin ise çok kısa sürede yeniden yapım aşamasına getirildiği tespit edilmiştir.
- Belirlenen parametreler çerçevesinde çalışma alanında yapılan analizler sonucunda alanda yeni yapım tasarım kararlarında etkili olacak ve referans alınacak birçok tarihi yapının olduğu tespit edilmiştir.
- Kadioğlu (Su Meydanı) Mahallesi'nde yeni yapı ve sokak örneği olarak seçilen Karanfil, Şekerci, 1372., 1386. ve 1399. sokaklarda 17 ayrı ve oradaki geleneksel evler dokusal bağlamda incelendiğinde yeni tasarlanmış yapılar silueti bozduğu tespit edilmiştir. Kentsel dokuda ki yerine bakıldığında kentsel doluluk boşluk oranının bozulduğu görülmektedir.
- Mahalledeki yeni yapılar kütsel parametreler çerçevesinde incelendiğinde, dokusal karakteri belirleyen çıkımlar, çatı, balkon, gibi yapı elemanlarıyla dokuyla uyum sağlanamadığı tespit edilmiştir.
- Çalışma alanı içerisinde bulunan yeni yapı örnekleri tasarımı ve yapım aşamaları incelendiğinde ortaya çıkan sonuçta maddi çıkarların koruma bilincinin önüne geçtiği görülmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde tarihi dokuda yeni yapılaşma örneklerine bakılınca bunların çok az bir bölümünün başarılı örnekler olduğu dikkati çeker. Bunda mal sahibinden topluma, mimardan plancıya, yerel yönetimlerden koruma kurullarına kadar etkin olan kişilerin sosyal ve kültürel alt yapısı ile yetkinliğinin önemi bilinmektedir. Dolayısıyla başarılı örneklerin çoğalması için sorumluların görevlerini en iyi şekilde yapması gerekmektedir.

Tarihi dokuda yeni yapılaşma tarihi kentler için değer olarak tanımlanan sürekliliğin önemli bir parçasıdır. Bugün oluşan yapılaşmanın geleceğin kültür varlıkları olacağı da unutulmamalıdır. Bu bağlamda Tasarımcı, yapacağı yeni yapının "tarihi kentsel dokuların evriminin en son katmanı" olduğunun farkında olmalıdır.

Tarihi kentlerde, plansız yapılaşmalar o yerin kimliğine zarar verir. Tarihi bir kent, kimliği ile bilinip tanındığından, bu özelliğini yitirmemelidir. Bu nedenle tarihi bir kentte yapılacak dokusal ve yapısal müdahalelerin hangi şartlarda gerçekleşmesi gerektiğini iyi sorgulamak gerekir.

Bu bağlamda, çalışma alanında elde edilen veriler doğrultusunda tarihi dokuda yeni yapılaşma yöntemlerine yönelik değerlendirmelerde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışma alanı olarak seçilen tarihi dokulardaki yeni yapıların tasarım yöntemlerine göre değerlendirmesi

Yeni Yapılar	Tarihi Dokuda Yeni Yapı Tasarım Yöntemleri						
	Değerlendirme	Kentsel Doku Ölçeğinde			Mimari Tasarım Ölçeğinde		
		Konum-Çevre İlişkisi	Kütlesel Devinim	Cephe Örgü Sistemi	Benzer Yaklaşım	Zıt Yaklaşım	Serbest Yaklaşım
1	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
2	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
3	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
4	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
5	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
6	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
7	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
8	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
9	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
10	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
11	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
12	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
13	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
14	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
15	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
16	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X
17	Olumlu						
	Olumsuz	X	X	X	X	X	X

Tablo 1'deki sonuçlara göre; Şanlıurfa İli, Kadioğlu Mahallesi'nde incelenen sokaklardaki yeni tasarımlar; çağdaş mimariyi yansıtmadığı gibi yeni ve farklı olmak adına tarihi yapıyı ya da dokuyu tamamen göz ardı etmekte, ezen ya da yalnızlaştıran yapılaşmalar bulunmaktadır. Ayrıca bu mahalledeki yeni yapılar mahremiyet, yön, iklim verileri, sosyo-psikolojik yapı, kültür vb. kavramlar ele alınmadan yapıldığı görülmektedir. Bu analizlere göre;

- Şanlıurfa'da Kadioğlu Mahallesi ve bu mahalle gibi tarihi dokuya sahip diğer mahallelerde yeni yapılacak olan tasarımlarda kentsel doku ve mimari tasarım ölçeğinde ele alınan yöntemler dikkate alınması gerekmektedir.
- Yeni yapılacak tasarımlarda; yapının konum ve çevresiyle ilişkisi, tarihi dokularla cephe örgü sistemi uyumu, kütleli olarak oran, ölçü kavramları özellikle ele alınmalıdır.

- Yeni yapılacak yapının çevresindeki tarihi dokuya saygılı bir şekilde yapılmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.
- Bu tasarımlar yapılırken mimari tasarım ölçeğinde benzer, zıt veya serbest yaklaşımlar ele alınarak tarihi dokuyu göz ardı edilmeden yapılmalıdır.

Sonuç olarak; tarihi dokuda yeni yapılaşma konusunun her ne kadar yasalar veya evrensel kararlar ya da ülkemizde olduğu gibi Kentsel Tasarım Rehberi veya Koruma Amaçlı İmar Planlarıyla sınırlandırılmak istenmektedir. Ancak bu konu, mimarın yetenek, bilgi birikimi, görsel hafıza, deneyim ve hayal gücüyle ilintili olmakla birlikte uygulatıcıların da etkin rol oynadığı bilinmelidir.

Uluslararası antlaşma ve sözleşmelerde tarihi dokuda yapılacak müdahalelerde “her dönemin kentsel ve mimari yapısının kendi dönem özelliklerini yansıtması gerekliliği” tavsiye edilmiş taklit oluşumlara “ büyük felaketler ve toplumda yarattığı psikolojik etkiler gibi çok özel durumlar” dışında kesinlikle karşı olunduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, Tarihi dokuda yeni yapı tasarımında mimarın tercih edeceği yöntemi belirlemesi açısından dikkat edilmesi gereken parametrelerin belirlenmesinde fayda vardır. Bu parametreler çerçevesinde; gerekli çevre analizlerinin yapılması, tarihi çevrenin bir tasarım verisi olarak kabul edilip, yapılan tercihlerin her zaman tarihi çevreye saygı çerçevesinde yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA:

Açıksöz, S.G. ve Çetinkale, S., (2007). Kentsel peyzajda geleneksel dokunun sürdürülebilirliği: Bartın örneği. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, *Tarım Bilimleri Dergisi* 2007, 13 (2): 81-88.

Ahunbay, Z. (2004). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları: 28, 3. Basım, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, S:184.

Akın, N. ve Batur, A. , (2003). Kentsel korumada cephe sürekliliği: Konuralp örneği. *Mimar.İst Dergisi* (10):68.

Altınöz, A.G.B. , (2010). Tarihi dokuda Yeni'nin inşası, Mimarlar Odası İzmir Şubesi *Ege Mimarlık Dergisi*, (75):18-27

Aydınlı, S. (1992). *Mimarlıkta görsel analiz*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Aysu, M.E. , (1976). *Eski kent mekânlarını düzenleme ilkeleri*, İ.D.M.M. A. Doktora Tezi, İstanbul.

Bayraktar, G. (2015). *Tarihi çevrede değişim olgusunun yeni doku ve yeni yapı tasarımı bağlamında değerlendirilmesi- İstanbul Beyoğlu Demirören Avm örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, s: 1

Birlik, S. Ve Ertürk, Z. , (1999). Tarihi çevrede tasarım. *Arkitekt Dergisi*, (465) : 40-46

Bostancı, S.H., (2008). *Kent silüetlerinin entropi yaklaşımı ile değerlendirmesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Doktora Tezi, İstanbul,

Karaman, A. , (1991). *Kentsel peyzaj içinde yüksek yapı tasarım ilkeleri: İstanbul üzerinde gözlemler*. Ders Notları, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Karatosun, M.B., (2010). Geleneksel dokularda yeni yapı tasarımı: Alaçatı örneğinin incelenmesi. *Ege Mimarlık Dergisi*, 32

Koçak, N. (2004). *Tarihi özellikleriyle Safranbolu kenti-çarşı kesimi ve peyzaj mimarlığı açısından irdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, S:102.

Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre korumanın mimarlık boyutu kuram ve uygulama*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1. Basım, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, S:207.

Lıvtopuz, M. N., (1988). *Eski kent dokularında yenileme ve koruma*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, H. (2007). Tarihi çevrede kentsel peyzaj tasarım ilkelerinin belirlenmesi, İstanbul Zeyrek örneğinde bir irdeleme. Yüksek Lisans Tezi, ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, S: 129.

Özyaba, M. (1999). *Kentsel alanların planlanması ve tasarımı*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Ders Notları,; 54, Trabzon, S: 424-467.

Parsons, R., (2010). Principles for new design in historic settings. New Designs in Historic Settings, 7-11, Historic Scotland.

Url 1 (2013). <http://Forum.Skyscraperpage.Com/Showthread.Php?T=170279&Page=350>. (Erişim Tarihi:11.02.2013).

Url 2 (2013). Eski Dokuda Yeni, Çağdaş Yapılar Yapmak, <https://mitademo.wordpress.com/2011/08/28/eski-dokuda-yeni/> (Erişim Tarihi: 16. 12. 2013).

Url 3. (2013). Agence Commerciale Opac de l'Aube / Colomès + Nomdedeu Architectes <https://www.archdaily.com/67620/agence-commerciale-opac-de-laube-colomes-nomdedeu-architectes> (Erişim Tarihi: 11.02.2013)

Url 4. (2013). [http://en.wikipedia.org/Wiki/Porta_Ticinense_\(Medieval\)](http://en.wikipedia.org/Wiki/Porta_Ticinense_(Medieval)) (Erişim Tarihi: 13.12.2013).

Velioğlu, A. (1992). *Tarihi çevre içinde mimari tasarım ve süreci üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Zeren, M.T., (2010). *Tarihi çevrede yeni ek ve yeni yapı olgusu çağdaş yaklaşım örnekleri*, Yalın Yayıncılık, İstanbul.

Kent Akademisi